

Onderzoek
**ZEEUWSE INWONERS
EN HET VERDUURZAMEN
VAN DE EIGEN WONING**

KENNISCENTRUM
.....
ZEEUWSE SAMENLEVING

Inhoudsopgave

INLEIDING	3	DEELSTUDIE 2	24
Zeeuwse inwoners en het verduurzamen van de eigen woning	4	Kijken naar kansen: diepte-interviews met inwoners van Zeeland	25
		Informatievoorziening en zichtbaarheid	27
DEELSTUDIE 1	5	Sociale energie en de omgeving	29
Diverse snelheden van woningverduurzaming	6	Wet- en regelgeving alsook het goede voorbeeld geven	30
De voorloper	8	Subsidies en financiering	32
De bereidwillige volger	10	Oplossingen voor uitzonderingen	33
De onwetende woningbezitter	12		
De terughoudende	14	CONCLUSIE	34
De achterblijver	16	Motivatie, capaciteit en gelegenheid	35
De afhankelijke woningbezitter	18	BRONNEN	36
Verschillen tussen wijken in beeld	20	COLOFON	37

INLEIDING

'De energietransitie kan geen succes worden als deze niet door de samenleving gedragen wordt'

Evelien Tonkens – hoogleraar Burgerschap & Humanisering van de Publieke Sector

Zeeuwse inwoners en het verduurzamen van de eigen woning

Introductie

Een succesvolle energietransitie is mede afhankelijk van de bereidheid en mogelijkheden van inwoners om hun gedrag aan te passen en hun woningen te verduurzamen. Zeeland staat voor de uitdaging om inwoners te betrekken bij deze transitie en hen hierin de komende decennia mee te nemen.

In het kort

Dit onderzoek richt zich op de groepen inwoners die te onderscheiden zijn als het gaat om woningverduurzaming. Ook kijken wij naar de wensen en behoeften van inwoners wat betreft motivatie en ondersteuning vanuit de overheid bij deze verduurzaming. Wij belichten deze zaken in twee deelstudies.

Inleiding

In 2020 presenteerde Zeeland haar Regionale Energiestrategie (RES). Met deze strategie gaat de regio bijdragen aan het Parijse en het landelijke klimaatakkoord. De RES beschrijft welke keuzes in Zeeland worden gemaakt als het gaat om het opwekken van duurzame energie op land en het inzetten van (nieuwe) warmtebronnen (ZEA, 2023). Eind 2023 zal de RES 2.0 gepresenteerd worden welke een doorontwikkeling is op de RES 1.0. Een belangrijk verschil tussen de eerste versie en de tweede versie van de RES is een toenemende aandacht voor de inwonerparticipatie bij de energietransitie.

Woningverduurzaming is een belangrijk onderdeel van de energietransitie waar inwoners direct bij betrokken zijn. Om de betrokkenheid en mogelijkheden van inwoners hierbij te vergroten kan inzicht in de motivatie, capaciteit en gelegenheid bij inwoners nuttig zijn. Wij proberen hier meer inzicht in te krijgen door inwoners in dit onderzoek aan het woord te laten. We doen dit door inwoners te bevragen op woningverduurzaming en meerdere diepte-interviews met hen te houden. We richten ons daarbij op de motivatie (willen inwoners het?), capaciteit (kunnen inwoners het?) en gelegenheid (werkt de fysieke en

sociale omgeving mee?), omdat deze zaken centrale pijlers zijn onder gedragsverandering (zie o.a. Poiesz, 1999). In dit onderzoek geven wij antwoord op de volgende vragen:

- 1 Welke groepen inwoners zijn er in Zeeland te onderscheiden als het gaat om duurzaamheidsmaatregelen die zij treffen of willen treffen aan de eigen (koop)woning?
- 2 Hoe kan de overheid Zeeuwse inwoners motiveren en stimuleren om (meer) maatregelen te nemen om de eigen woning of gezamenlijk wooncomplex te verduurzamen?

Het onderzoek is mede geïnitieerd door het Zeeuws Energieakkoord (ZEA). Bovendien hebben wij in 2022 in samenspraak met ZEA twee deelstudies opgezet om de centrale vragen van het onderzoek te beantwoorden. De eerste vraag beantwoorden wij in deelstudie 1. Deze bestaat uit een doelgroepenanalyse die is gebaseerd op het onderzoek Leven in Zeeland (HZ KCZS, 2022). De tweede vraag beantwoorden wij in deelstudie 2. Deze bestaat uit een verkennend onderzoek op basis van 30 semigestructureerde interviews met inwoners van Zeeland.

DEELSTUDIE 1

Een doelgroepenanalyse

Diverse snelheden van woningverduurzaming

Introductie

In deelstudie 1 kijken wij naar inwonersgroepen die te onderscheiden zijn als het gaat om snelheid van woningverduurzaming. We gebruiken daarbij gegevens van ruim 9.000 Zeeuwse inwoners met een koopwoning (afkomstig van het surveyonderzoek 'Leven in Zeeland').

In het kort

Een latente-klassenanalyse laat zien dat we zes groepen inwoners kunnen onderscheiden binnen Zeeland met diverse snelheden van woningverduurzaming. Inzicht in deze groepen kan zorgen voor gerichte maatregelen en hulp aan inwoners om zo de duurzaamheidstransitie te bespoedigen.

Aanpak

In de eerste deelstudie maken wij gebruik van gegevens uit het onderzoek Leven in Zeeland 2021. Voor Leven in Zeeland vulden 12.714 volwassen inwoners van Zeeland een vragenlijst in; het ging daarbij om 9.292 inwoners met een koopwoning. De gegevens van inwoners met een koopwoning zijn gebruikt om groepen inwoners te identificeren die van elkaar verschillen in de snelheid waarmee zij duurzaamheidsmaatregelen treffen in en rond hun woning.

Het identificeren van groepen is gedaan aan de hand van een zogenaamde latente-klassenanalyse. Deze analysevorm deelt inwoners in op basis van onderliggende kenmerken. We hadden inwoners kunnen vragen in hoeverre ze hun woning reeds hebben verduurzaamd. Het verduurzamen van de woning is echter een breed concept waar inwoners verschillende dingen onder kunnen verstaan.

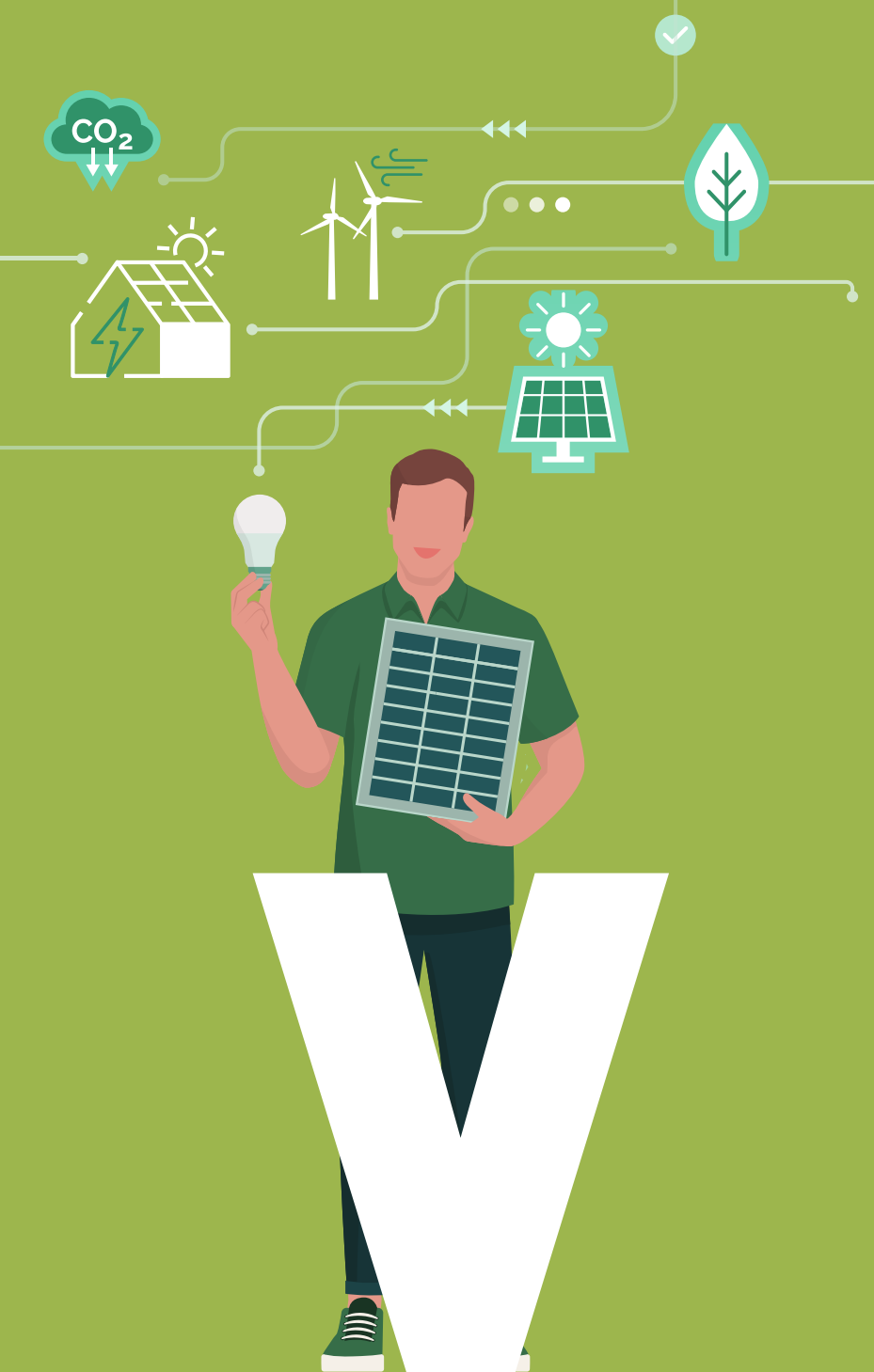
Daarom hebben we negen vragen gebruikt waarvan zeven vragen direct gaan over aanpassingen die inwoners aan hun woning hebben aangebracht (of denken nog aan te brengen) en twee vragen over de zorgen die inwoners hebben over het milieu. Met de antwoorden op deze negen vragen worden inwoners ingedeeld in groepen. De groepen verschillen (gemiddeld gezien) in de antwoorden die zij hebben gegeven op de negen vragen¹.

Met behulp van latente-klassenanalyse zijn zes groepen inwoners geïdentificeerd. Deze groepen verschillen, naast hun snelheid in woningverduurzaming, ook in de hoeveelheid economisch, sociaal en menselijk kapitaal. We beschrijven op de volgende pagina's de groepen en de kapitalen van de groepen één voor één.

¹ Voor informatie over de latente-klassenanalyse verwijzen we naar de onderzoeksverantwoording bij dit onderzoek.

De zes groepen scoren verschillend op 9 onderliggende kenmerken:

Introductie

Om een beeld te geven van elke groep, beschrijven we telkens een fictief persoon die passend is bij de groep. De inwonerssamenstelling zal uiteraard meer divers zijn, maar de beschreven persoon is wel 'typisch' voor andere personen in deze groep. De eerste groep die uit onze latente-klassenanalyse komt betreft de voorlopers.

In het kort

De voorlopers zijn inwoners die het meest actief bezig zijn met het verduurzamen van de woning; zij zijn het meest gemotiveerd en bezig om duurzaamheidsmaatregelen te nemen. 16% van de Zeeuwse inwoners met een koopwoning valt onder deze groep.

De voorloper

Wat ik doe²

Je zou kunnen zeggen dat ik een voorloper ben als het gaat om woningverduurzaming. Ik heb al veel duurzaamheidsmaatregelen getroffen aan mijn woning. Ik heb mijn dak en vloer geïsoleerd en isolatiemateriaal in mijn gevel laten blazen. De zonnepanelen op mijn dak gebruik ik voor het opwekken van energie. Ik sta open voor verdere verduurzaming van mijn woning. Ik heb een afspraak staan om met de installateur verder te praten over plaatsing van een warmtepomp. De milieuproblemen baren mij zorgen; zeker omdat ik niet denk dat hier direct een oplossing voor wordt gevonden. Ik geloof dat ik een verschil kan maken bij de bescherming van het milieu.

Wie ik ben

Ik vind het belangrijk om andere mensen te helpen en om zorg te dragen voor de natuur. Ik sta open voor verandering en vernieuwing. Minder waarde hecht ik aan rijkdom, veiligheid, tradities en gemak. Ik beschik over best wat financiële middelen alsook sociaal- en persoonskapitaal. Ik ben hoogopgeleid en het maandinkomen

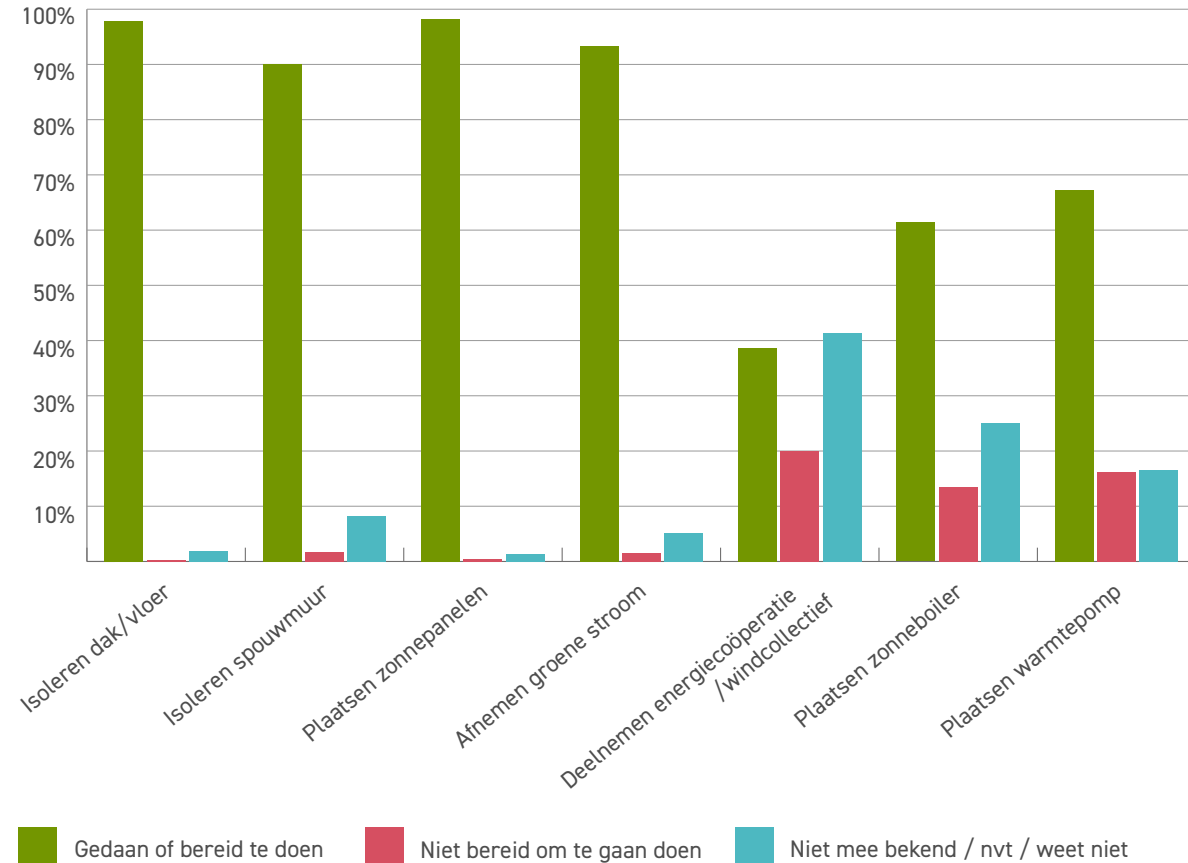
² De beschrijving van elke groep is gebaseerd op uitkomsten van een latente-klasseanalyse die is uitgevoerd op gegevens van het survey-onderzoek 'Leven in Zeeland'.

van mij en mijn partner samen ligt boven de 3.200 euro per maand. Verder kan ik terugvallen op familie, vrienden en burens. Met mijn familie heb ik regelmatig contact en ook mijn burens spreek ik vaak. Het contact met mijn vrienden is wat minder frequent, maar ik voel mij niet eenzaam. Ik zit goed in mijn vel, ben gezond en kan mij zonder problemen verplaatsen in en rond mijn huis. De motivatie en capaciteit zijn bij mij aanwezig om mijn woning verder te (kunnen) verduurzamen.

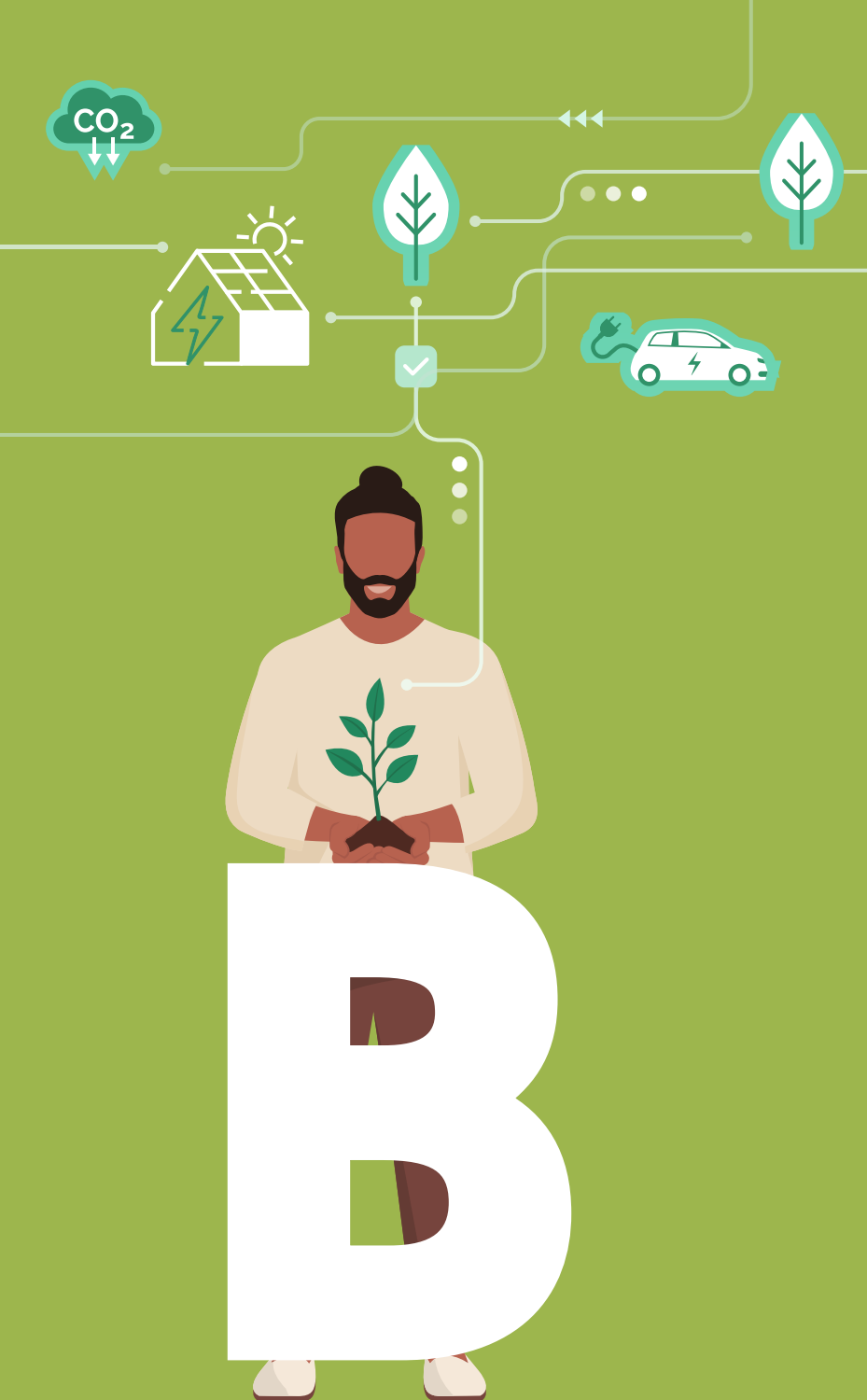
Nog enkele feiten over de voorlopers

- Alle leeftijden vertegenwoordigd;
- Meer hoogopgeleiden;
- Relatief veel gezinnen, zowel met als zonder kinderen;
- Bereidheid om financieel bij te dragen aan milieubeleid is groot;
- Bereidheid om anders te gaan leven voor een beter milieu is groot.

Percentage inwoners in de groep dat bereid is om duurzaamheidsmaatregelen te treffen aan de eigen woning

Hoewel meerdere antwoordcategorieën voor de grafiek zijn samengevoegd, geven voorlopers vaak aan een maatregel al 'gedaan' te hebben.

Introductie

De tweede groep die uit de latente-klassenanalyse komt betreft de bereidwillige volgers. De bereidwillige volgers spreken relatief vaak de intentie uit om nog maatregelen te treffen aan de woning.

In het kort

Bereidwillige volgers willen hun woning verduurzamen, maar ze hebben nog niet altijd de daad bij het woord gevoegd. 17% van de Zeeuwse inwoners behoort tot deze groep.

De bereidwillige volger

Wat ik doe

Als bereidwillige volger heb ik al enkele maatregelen getroffen aan de woning om deze verder te verduurzamen, maar ik wil nog meer doen. Afgelopen jaren heb ik werk gemaakt van de isolatie van het huis. Zo is inmiddels mijn vloer en dak gedaan. Voorlopig neem ik groene stroom af, maar in de toekomst wil ik deze met zonnepanelen zelf opwekken. Ook heb ik oren naar het plaatsen van een zonneboiler of warmtepomp. Dit zijn echter zaken die ik op termijn wil doen; eerst maar eens beginnen met de zonnepanelen en de isolatie van de spouwmuur. Ik denk dat ik het verschil kan maken bij de bescherming van het milieu; ook maak ik mij zorgen over het milieu.

Wie ik ben

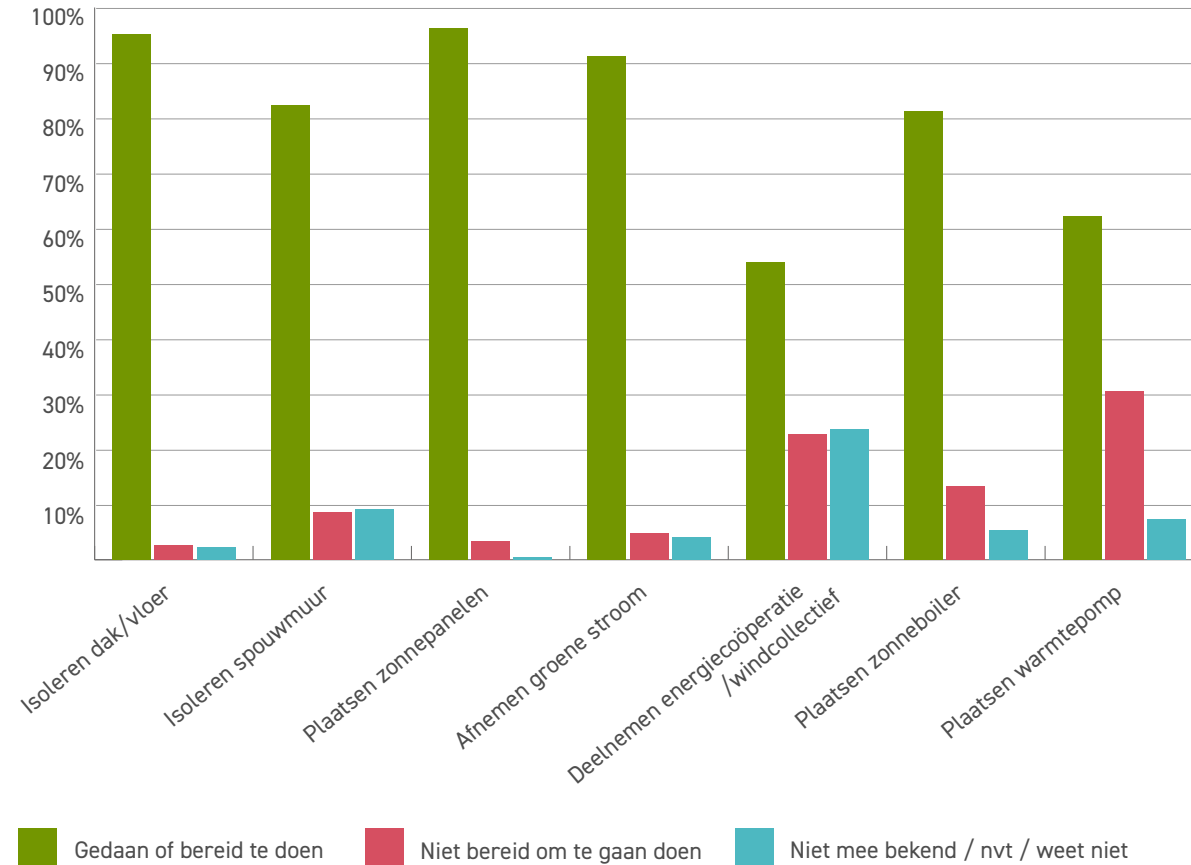
Voor mij is succesvol zijn en een avontuurlijk leven leiden belangrijk. Het streven naar veiligheid, behoud van tradities en in het gareel lopen zijn voor mij, als ik mij vergelijk met anderen, wat minder belangrijk. Ik heb het best goed voor elkaar. Ik heb hoger onderwijs gevolgd, woon samen met mijn partner en twee kinderen en heb een prima huishoudinkomen. Verder heb ik regelmatig contact met mijn vrienden. Ook mijn contact met de burens en de familie is goed;

dit contact is gemiddeld te noemen. Ik voel mij verder vitaal en kan gaan en staan waar ik wil. Eigenlijk heb ik de middelen en motivatie in huis om de woning verder te verduurzamen; ik doe dit wel stap-voor-stap.

Nog enkele feiten over de bereidwillige volgers

- Relatief veel 30 tot 44-jarigen;
- Vaak hoogopgeleid;
- Veel niet-gelovigen;
- Veel werkenden;
- Bereidheid om financieel bij te dragen aan milieubeleid is gemiddeld;
- Bereidheid om anders te gaan leven voor een beter milieu is groot.

Percentage inwoners in de groep dat bereid is om duurzaamheidsmaatregelen te treffen aan de eigen woning

Hoewel meerdere antwoordcategorieën voor de grafiek zijn samengevoegd, geven bereidwillige volgers vaak aan 'bereid' te zijn om een maatregel te treffen.

Introductie

De derde groep wordt gekenmerkt door inwoners die aangeven niet bekend te zijn met alle duurzaamheidsmaatregelen. We noemen ze daarom 'de onwetende woningbezitter'.

In het kort

De onwetende woningbezitter is in zekere mate bezig met woningverduurzaming, maar niet bekend met alle maatregelen. De groep omvat 9% van de inwoners in Zeeland met een koopwoning.

De onwetende woningbezitter

Wat ik doe

Ik heb oog voor het verduurzamen van mijn woning. Zo heb ik mijn dak, vloer en muren geïsoleerd. Ik ben daarnaast ook bereid om zonnepanelen te plaatsen. Niet met alle maatregelen ben ik bekend. Zo hoor ik wel eens wat over zonneboilers en warmtepompen, maar – om eerlijk te zijn – weet ik hier weinig van. Of deze aanpassingen iets voor mij zijn vind ik dan ook lastig te zeggen. Ik denk dat een steentje kan bijdragen aan de bescherming van het milieu, maar niet meer dan anderen. Ook als het gaat om de zorgen die ik heb over milieuproblemen dan wijk ik niet af van de meeste andere Zeeuwen.

Wie ik ben

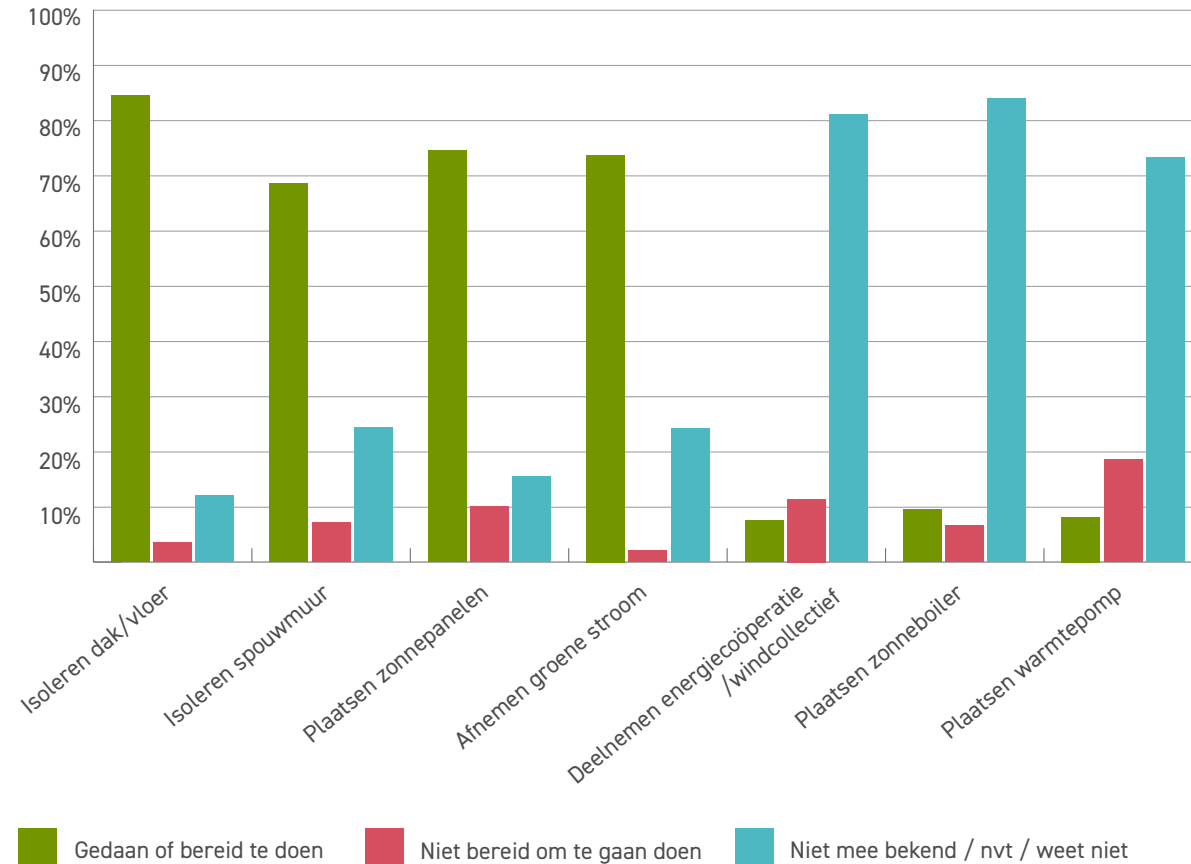
Als ik mezelf moet omschrijven dan zou ik zeggen dat ik genieten en plezier hebben belangrijk vind. Zelf richting bepalen in het leven en nieuwsgierig zijn naar nieuwe dingen zijn voor mij minder belangrijke waarden. Mijn huishoudinkomen is gemiddeld, ik heb een betaalde baan en ik ben middelbaar opgeleid. Familie en vrienden zijn belangrijk voor mij en mijn gezin. Ik heb dan ook regelmatig contact met familieleden en vrienden. Mijn burens spreek ik minder

vaak. Verder sta ik vitaal in het leven; ik voel mij gezond en verplaats mij zonder enige moeite in en rond huis. Als ik dit alles zou samenvatten dan zou ik zeggen dat ik het prima voor elkaar heb en dat, als het gaat om woningverduurzaming, ik sommige maatregelen heb getroffen; hoewel de nieuwsgierigheid en kennis mij soms ontbeert op dit terrein.

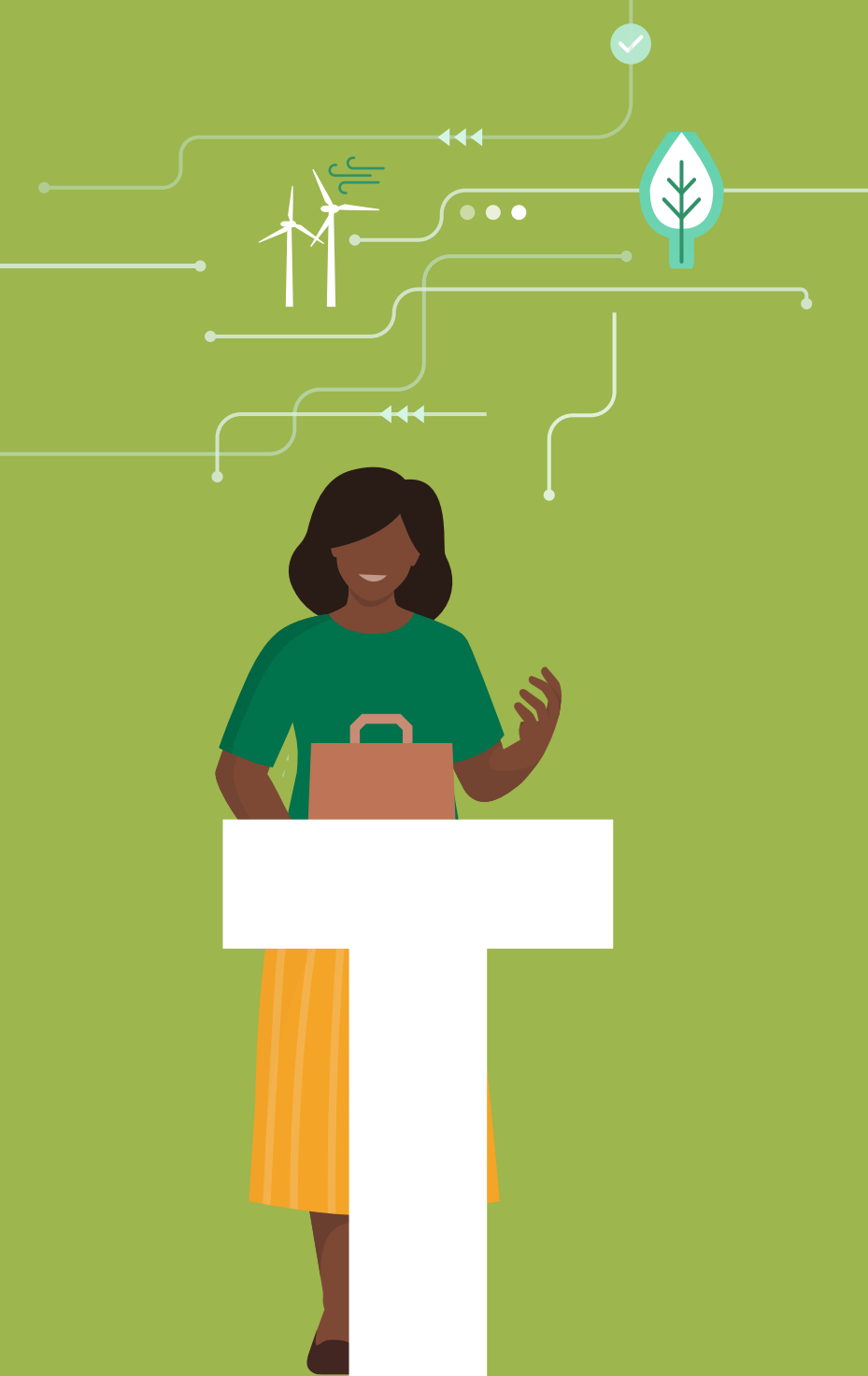
Nog enkele feiten over de onwetende woningbezitter

- Relatief veel 60-minners;
- Alle opleidingsniveaus;
- Relatief veel werkenden;
- Bereidheid om financieel bij te dragen aan milieubeleid is gemiddeld;
- Bereidheid om anders te gaan leven voor een beter milieu is gemiddeld.

Percentage inwoners in de groep dat bereid is om duurzaamheidsmaatregelen te treffen aan de eigen woning

Hoewel meerdere antwoordcategorieën voor de grafiek zijn samengevoegd, geven onwetende woningbezitters vaak aan 'niet bekend' te zijn met de maatregel.

Introductie

De vierde groep is terughoudend in de mate waarin ze hun woning (willen) aanpakken. Deels gaat het hier ook om inwoners met een nieuwbouwwoning die hun woning duurzaam genoeg vinden.

In het kort

De terughoudenden gaan voor een deel mee in de woningverduurzaming, maar dit heeft een grens. Een kwart van de inwoners in Zeeland behoort tot deze groep.

De terughoudende

Wat ik doe

Als het gaat om woningverduurzaming dan ben ik tevreden met hetgeen nu al is gedaan. Zo zijn mijn vloer en muren geïsoleerd en zorgen isolatieplaten voor warmteverlies via mijn dak. Ik overweeg zonnepanelen, maar deze heb ik nog niet laten aanbrengen. Ik hoor ook wel eens wat over het plaatsen van een zonneboiler of warmtepomp als mogelijkheden om mijn woning verder te verduurzamen. Eerlijk gezegd ben ik niet bereid om deze maatregelen te treffen. Ik maak mij in die zin ook wat minder zorgen over milieuproblemen. Ook denk ik niet dat ik zelf een groot verschil kan maken bij de aanpak van deze problemen; voor veel problemen wordt uiteindelijk wel een oplossing gevonden.

Wie ik ben

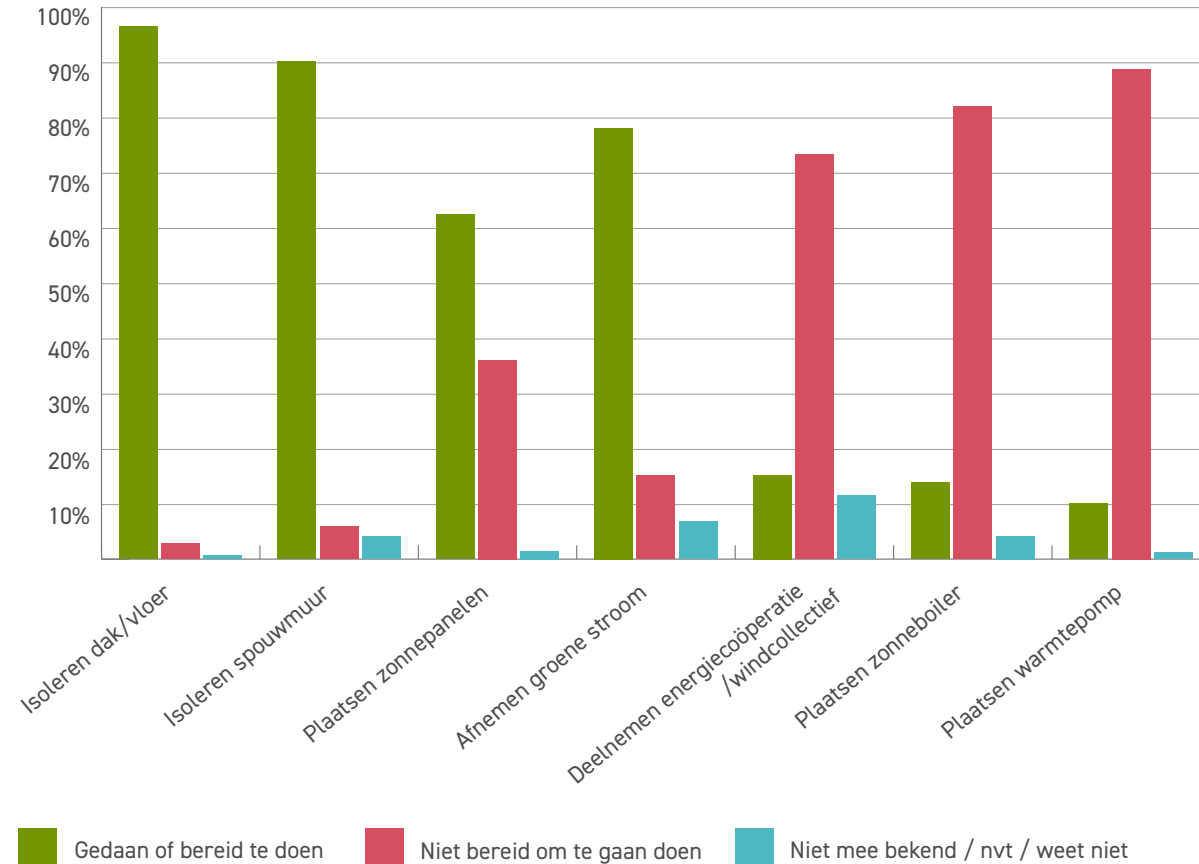
Ik vind het belangrijk om luxe te bezitten en respect te krijgen van anderen. Ik hoef niet het gevoel te hebben dat ik bijdraag aan een meer rechtvaardige of duurzame wereld. Het huishoudinkomen van mij en mijn partner is hoog en ligt boven de 4000 euro per maand. Ik wil best wat meer belasting betalen voor de aanpak van milieuproblemen;

zelf investeren in maatregelen of mijn leefstijl aanpassen voor milieuverbetering overweeg ik niet zo snel. De kinderen, die inmiddels het huis uit zijn, zie ik regelmatig, evenals mijn andere familieleden. Mijn vrienden zie en spreek ik af en toe. Ik voel me gezond, niet eenzaam en ik kan mij zelfstandig verplaatsen. Samenvattend is mijn woning mijns inziens voldoende duurzaam en heb ik niet de intentie om nog (veel) aanvullende maatregelen treffen.

Nog enkele feiten over de terughoudenden

- Iets vaker hogere leeftijd;
- Alle opleidingsniveaus;
- Relatief veel gezinnen zonder kinderen;
- Bereidheid om financieel bij te dragen aan milieubeleid is gemiddeld;
- Bereidheid om anders te gaan leven voor een beter milieu is beperkt.

Percentage inwoners in de groep dat bereid is om duurzaamheidsmaatregelen te treffen aan de eigen woning

Introductie

De vijfde groep loopt het meest achter met de verduurzaming van de woning. De groep is, mede gezien hun waardepatroon, wat conservatiever en vooralsnog niet intrinsiek gemotiveerd om de woning (verder) aan te pakken. We noemen ze daarom 'de achterblijvers'.

In het kort

De achterblijvers zijn het minst bereid om duurzame maatregelen te treffen aan hun woning. 16% van de inwoners behoort tot deze groep.

De achterblijver

Wat ik doe

Met het verduurzamen van mijn woning ben ik niet bezig. Ik heb weliswaar mijn dak geïsoleerd, maar mijn spouwmuur heb ik niet gedaan. Ik ga ook geen zonnepanelen, een zonneboiler en/of warmtepomp plaatsen. Ik veronderstel dat voor de meeste problemen, ook die rond milieu, wel een oplossing wordt gevonden. Daarbij zie ik het veranderen van mijn eigen handelen niet als belangrijke oplossing. Misschien heeft het er ook mee te maken dat ik mij niet veel zorgen maak over het milieu.

Wie ik ben

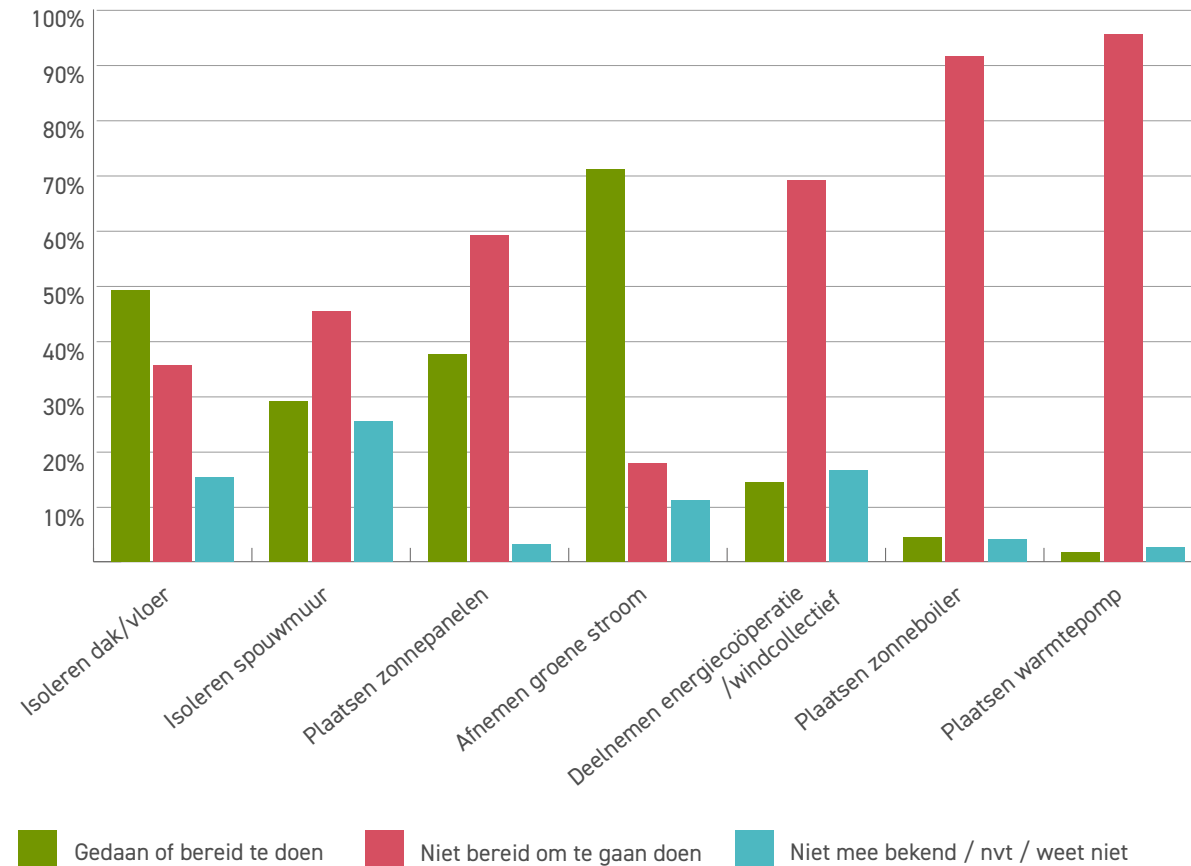
Ik hecht waarde aan tradities, respect en correctheid. In dat opzicht ben ik best behoudend. We moeten niet altijd dingen willen veranderen; veel dingen zijn goed zoals ze zijn. Verder vind ik het belangrijk om te genieten in het leven en plezier te hebben. Mijn huishoudinkomen ligt wat lager dan dat van veel andere Zeeuwen. Ik kamp met wat gezondheidsklachten, daarom zou ik mijn gezondheid als matig willen bestempelen. Als het gaat om sociale contacten dan ervaar ik wel eens leegte om mij heen. Zo heb ik met vrienden niet zo veel contact. Gelukkig zie en ik spreek in

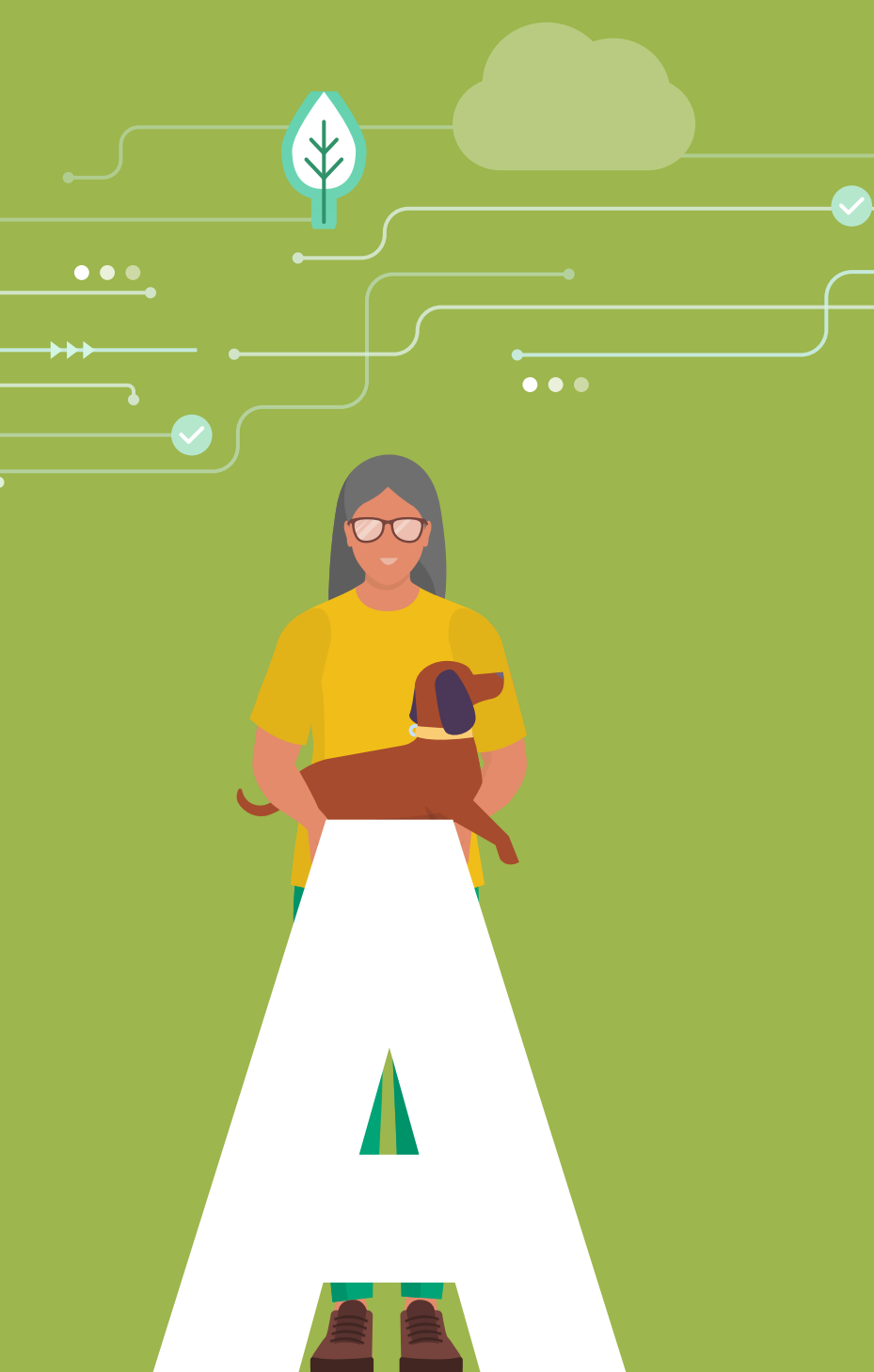
mijn familie regelmatig. Samenvattend zou ik zeggen dat mijn motivatie en middelen wat beperkter zijn als het gaat om het verduurzamen van de woning.

Nog enkele feiten over de achterblijvers

- Alle leeftijden;
- Zowel lager, middelbaar als hoger opgeleiden;
- Veel alleenstaanden;
- Bereidheid om financieel bij te dragen aan milieubeleid is beperkt;
- Bereidheid om anders te gaan leven voor een beter milieu is beperkt.

Percentage inwoners in de groep dat bereid is om duurzaamheidsmaatregelen te treffen aan de eigen woning

Introductie

De zesde groep is lastig te duiden binnen het stadium waarin ze zich bevinden in het proces van woningverduurzaming. We weten niet welke soort koopwoning de afhankelijke woningbezitter heeft, maar op basis van woonplaats en achtergrondkenmerken, hebben we wel een vermoeden.

In het kort

De afhankelijke woningbezitters geven aan dat veel duurzaamheidsmaatregelen niet voor hen van toepassing zijn. Waarschijnlijk zijn het eigenaren van een woning waarbij verduurzamingsmaatregel niet direct mogelijk zijn, zoals in een appartement of flat. 16% van de inwoners behoort tot deze groep.

De afhankelijke woningbezitter

Wat ik doe

Als bewoner van een appartementencomplex heb ik zelf geen directe invloed op de duurzaamheidsmaatregelen die in het gebouw worden getroffen. Veel van de maatregelen worden via de Vereniging van Eigenaren (VvE) geregeld. Ik weet dat het dak van het appartement is geïsoleerd. Met andere maatregelen heb ik niet direct van doen. Van sommige maatregelen weet ik niet of deze al zijn getroffen. Ik maak mij persoonlijk beperkte zorgen over de milieu-problemen. Ik ben zelf wat sceptisch over de vraag of ik zelf een verschil kan maken bij de bescherming van het milieu; ik denk dat mijn invloed beperkt is.

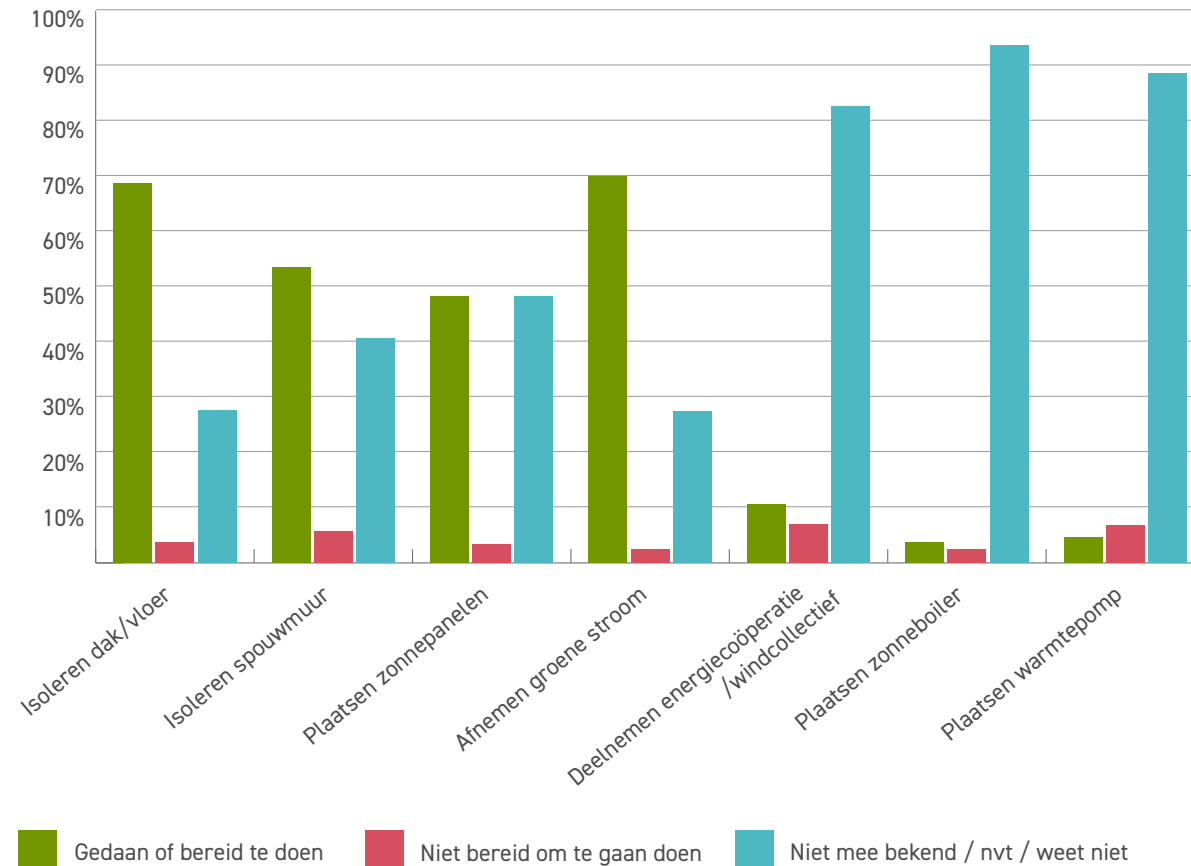
Wie ik ben

Ik heb plichtsbesef, ben traditiegetrouw en vind anderen helpen belangrijk. Aan materiele rijkdom en het krijgen van erkenning en waardering hecht ik minder waarde. Mijn huishoudinkomen ligt relatief laag, namelijk rond de 2100 euro per maand. Ik heb veel contact met de buren. Mijn familie en vrienden zie en spreek ik regelmatig. Ik heb geen last van eenzaamheidsgevoelens. Vanwege mijn gezondheid verplaats ik mij wel wat moeilijker. Ik zou zeggen dat mijn gezondheid matig is.

Nog enkele feiten over de afhankelijke woningbezitters

- Veel 60-plussers;
- Meer lager opgeleiden;
- Relatief vaak wonend in (zeer) sterk stedelijk gebied;
- Bereidheid om financieel bij te dragen aan milieubeleid is gemiddeld;
- Bereidheid om anders te gaan leven voor een beter milieu is gemiddeld.

Percentage inwoners in de groep dat bereid is om duurzaamheidsmaatregelen te treffen aan de eigen woning

Hoewel meerdere antwoordcategorieën voor de grafiek zijn samengevoegd, geven afhankelijke woningbezitters vaak aan de maatregel voor hen 'niet van toepassing' is.

Verschillen tussen wijken in beeld

Introductie

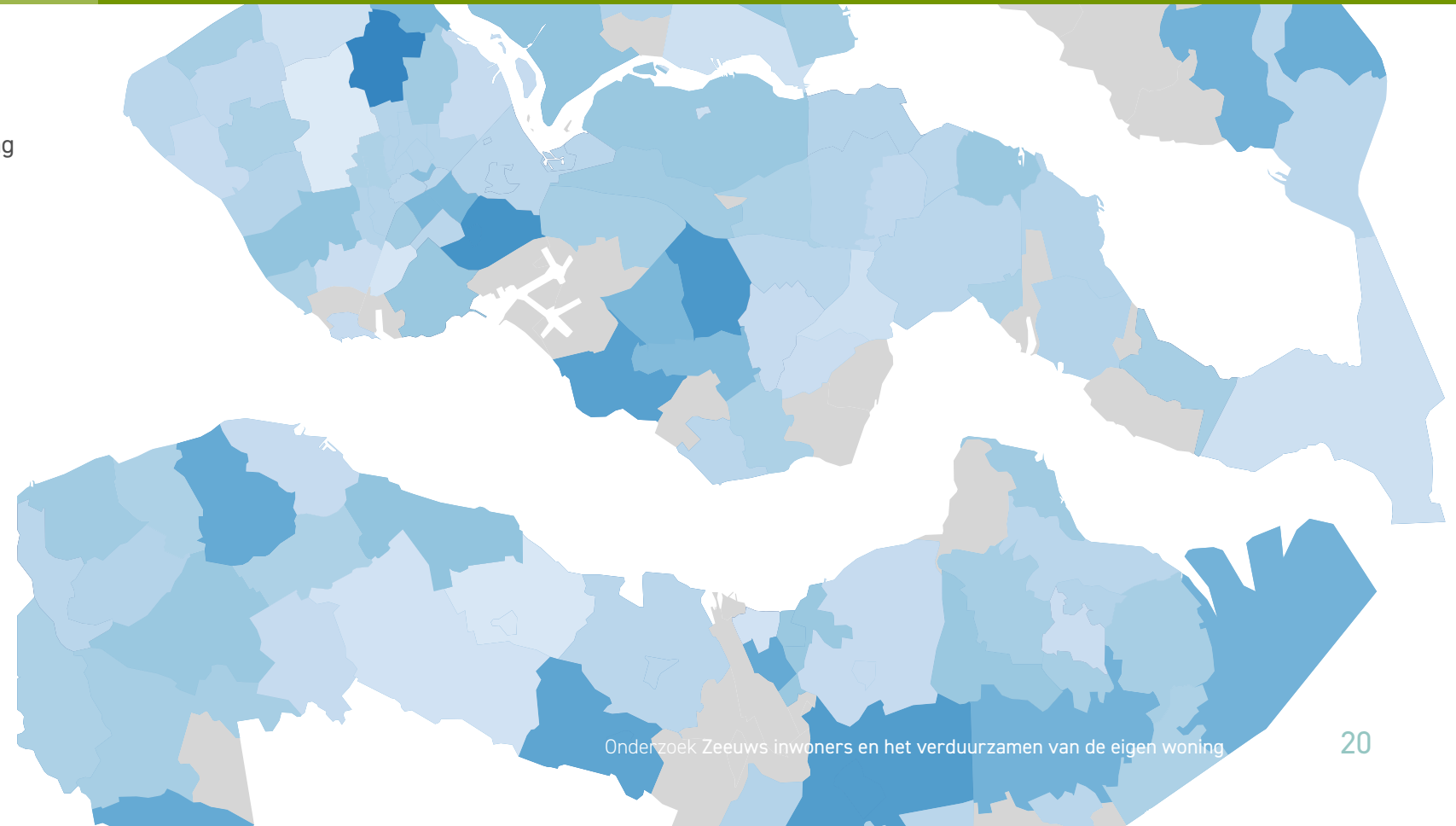
Nu we de zes groepen hebben beschreven, willen we inzicht krijgen in de ruimtelijke spreiding van de groepen over de wijken van Zeeland. Oftewel: in welke wijken wonen relatief veel voorlopers, bereidwillige volgers, onwetende woningbezitters, terughoudenden, achterblijvers en afhankelijke woningbezitters?

In het kort

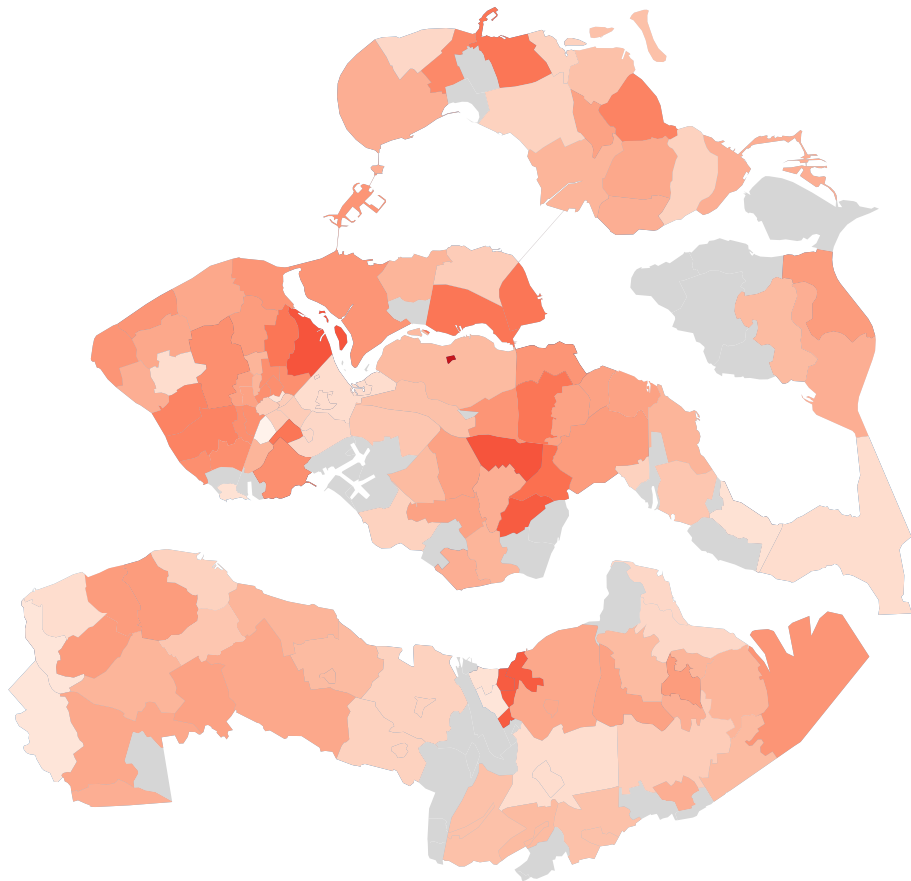
Er is een grote verscheidenheid van inwoners met verschillende snelheden van woningverduurzaming binnen de wijken van Zeeland. In alle wijken van Zeeland zijn de zes groepen inwoners aanwezig. Toch zien we dat in sommige wijken groepen relatief vaker voorkomen dan in andere wijken.

Leeswijzer

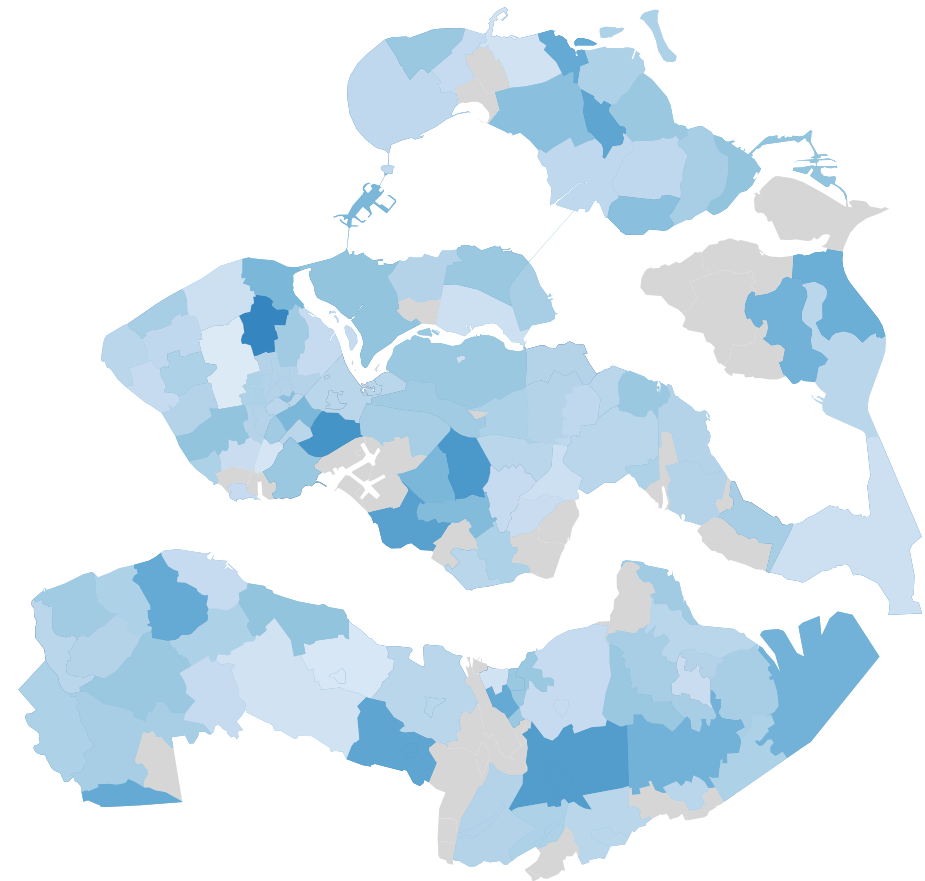
Hoe donkerder de kleur des te groter de relatieve omvang van de groep. Kleurenschaal loopt van 0 tot 50 procent. Een te lage respons of industrieterrein wordt aangeduid met grijs.

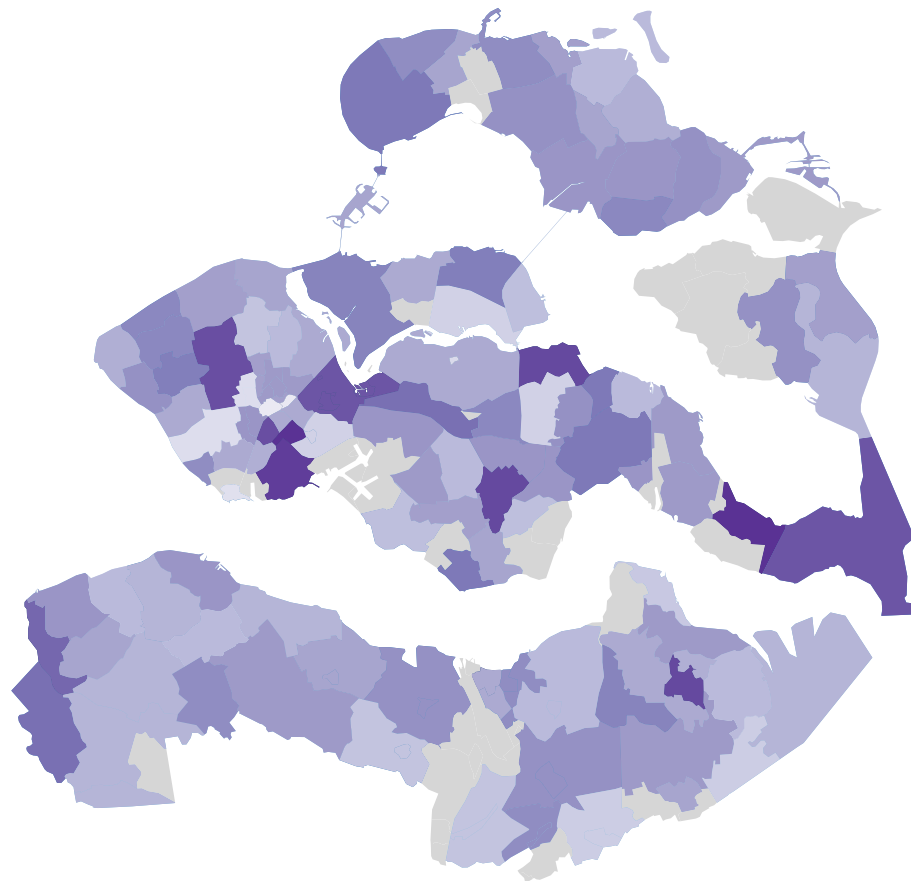
In Oud-Sabbinge (40%), 's-Heer Abtskerke (29%)
en Veere (29%) wonen relatief veel **voorlopers**.

In Nieuw-en Sint Joosland (32%), Heinkenszand (31%)
en Axel (30%) wonen relatief veel **bereidwillige volgers**.

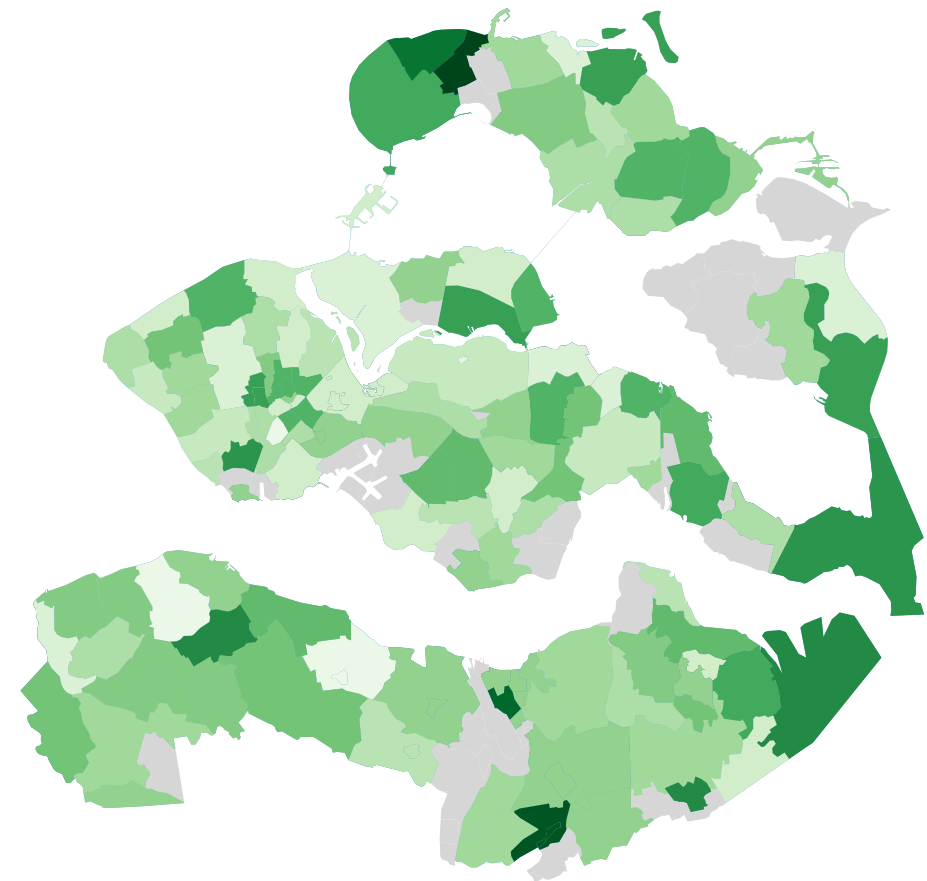

In Mortiere³ (43%), Ritthem (41%) en Kuitaart (39%) wonen relatief veel **terughoudenden**.

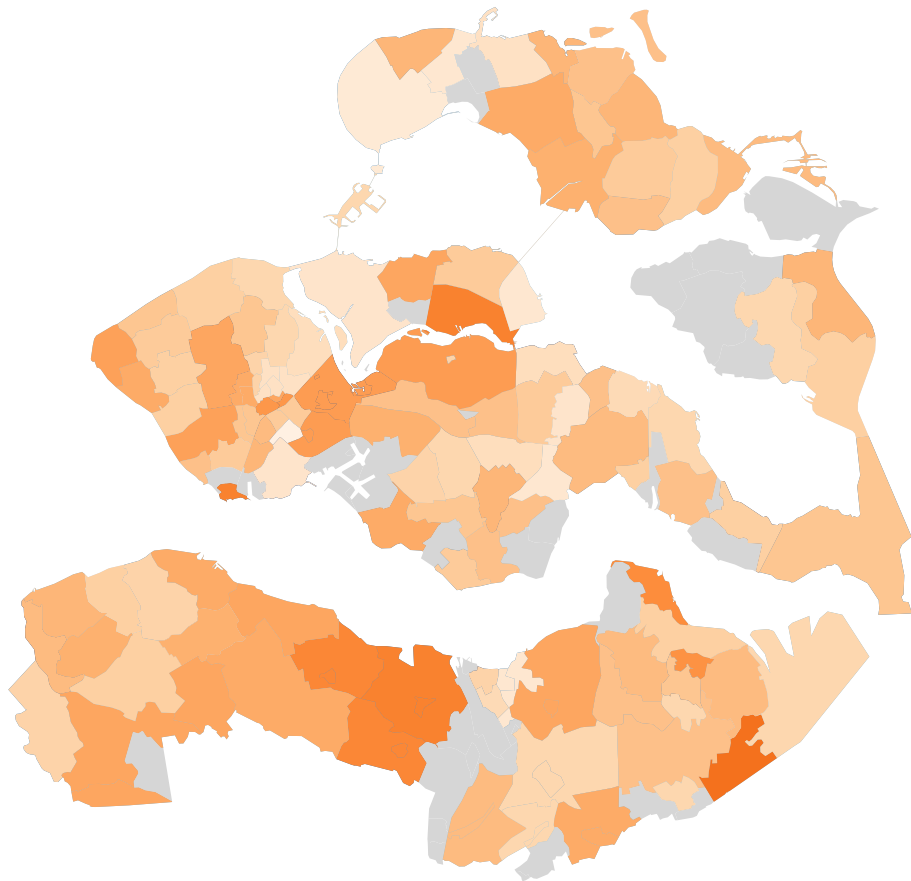

⁵ Het feit dat er relatief veel terughoudenden in de nieuwbouwwijk Mortiere wonen doet ons vermoeden dat ook in beter geïsoleerde woningen terughoudende inwoners wonen. Desondanks is Mortiere de enige nieuwbouwwijk die opvalt als het gaat om aandeel terughoudenden. We zien verder geen relatie tussen aandeel nieuwbouwwoningen en aandeel terughoudenden in een wijk ($r(133)=1,10$; $p=0,27$).

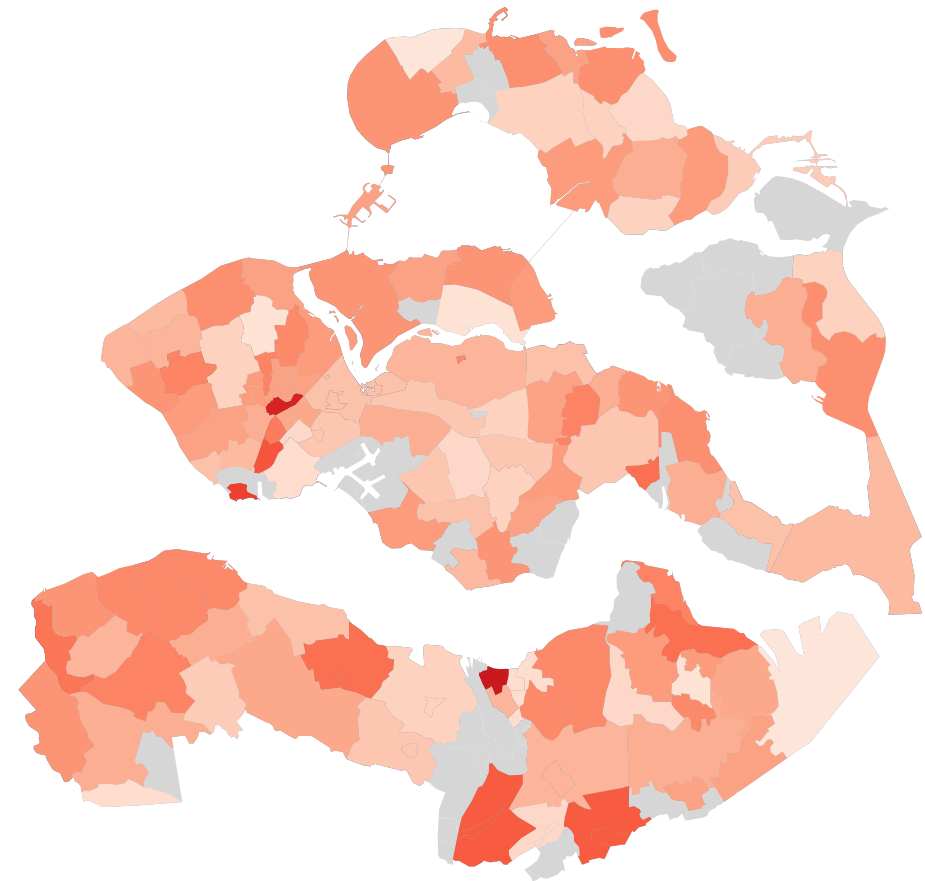
In Zuiddorpe (22%), Terneuzen-Zuid (21%) en Renesse (20%) wonen relatief veel **onwetende woningbezitters**.

In Clinge (31%), Hoek (28%) en Kortgene (28%)
wonen relatief veel **achterblijvers**.

In Terneuzen-Noord (39%), Binnenstad Middelburg (37%) en
Ramsburg (37%) wonen relatief veel **afhankelijke woningbezitters**.

DEELSTUDIE 2

Verdiepende interviews

Kijken naar kansen

Introductie

In deelstudie 2 kijken we naar hetgeen de overheid – volgens de inwoners – verder kan doen om de woningverduurzaming te bespoedigen. We beantwoorden deze vraag aan de hand van inzichten die zijn verkregen vanuit diepte-interviews die wij met inwoners gehouden hebben.

In het kort

We hebben in totaal 30 semigestructureerde interviews gehouden met inwoners uit Zeeland. Uit deze interviews komt een aantal centrale thema's naar voren die bruikbaar kunnen zijn om motivatie, kunde en mogelijkheden bij inwoners voor verdere woningverduurzaming te vergroten.

Voor de tweede deelstudie hielden wij 30 semigestructureerde interviews. Wij stelden daarbij vragen aan de hand van vaste onderwerpen, maar geen vaste vragen⁴. Er zijn twee interviewrondes gehouden. In de eerste ronde hebben we 15 interviews afgenomen. Deze inwoners zijn benaderd vanuit het persoonlijke netwerk van het kenniscentrum, via het verspreiden van flyers en via werving in lokale snackbars. Voor de tweede ronde zijn er 15 mensen vanuit Panel Zeeland, een panel met Zeeuwse inwoners, benaderd om mee te doen met een interview. Dit zijn inwoners die in een eerdere paneluitvraag over het thema duurzaamheid (zie volgende alinea) hebben aangegeven benaderd te worden voor verder onderzoek, uit deze groep zijn er 15 mensen random geselecteerd. Het Panel Zeeland is een onderzoekspanel van HZ University of Applied Sciences en wordt ingezet om thema's in Zeeland te belichten. Het panel telt ongeveer 1.500 leden.

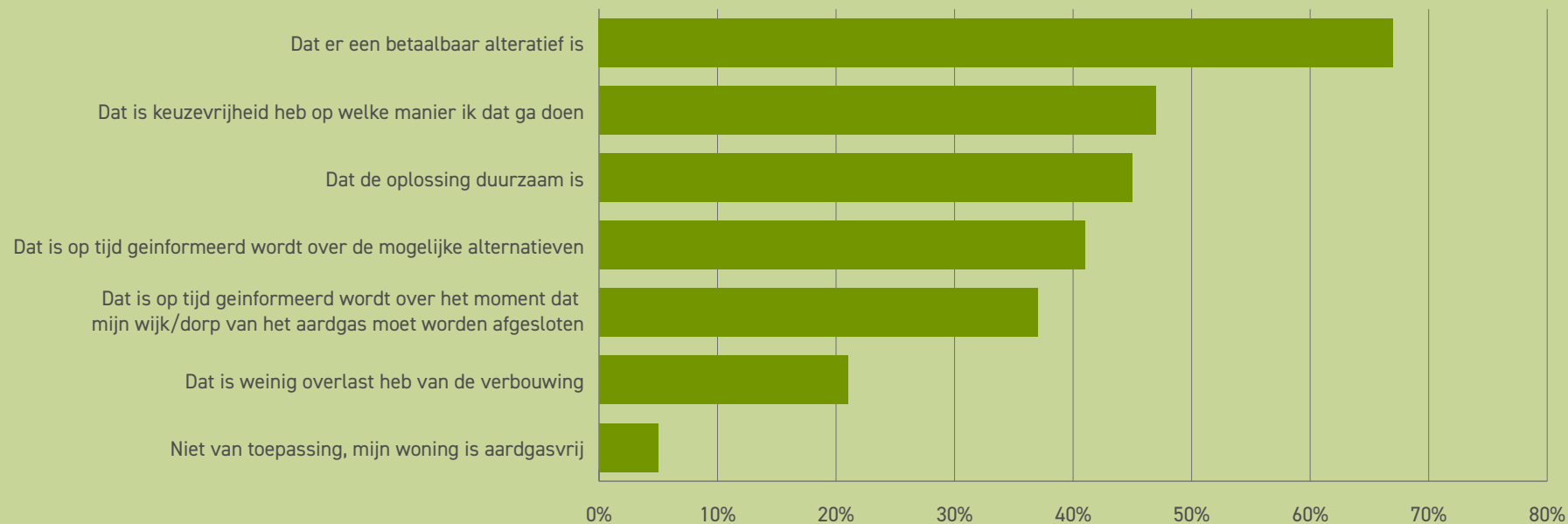
De centrale thema's, die uit de interviews naar voren komen, worden hier achtereenvolgens besproken en toegelicht. Daarnaast zijn de interviewuitkomsten, waar mogelijk, gecombineerd met antwoorden uit een onderzoek met Panel Zeeland. Op verzoek van de Provincie Zeeland hebben wij medio 2022 780 panelleden met een vragenlijst benaderd over duurzaamheidsthema's. Het panel is niet representatief voor de inwoners van Zeeland, maar de resultaten bieden wel aanvullende inzichten op de uitkomsten uit de interviews.

⁴ Voor meer informatie over de aanpak van de semigestructureerde interviews verwijzen we naar de onderzoeksverantwoording.

Dit zegt Panel Zeeland

Om de eigen woning aardgasvrij te maken, moeten inwoners keuzes maken. Wij vroegen Panel Zeeland welke aspecten zij belangrijk vinden bij het aardgasvrij maken van hun woning. Een meerderheid (67 procent) vindt een betaalbaar alternatief belangrijk.

Welke aspecten vindt u belangrijk, als het gaat om het aardgasvrij maken van uw woning? Meerdere antwoorden mogelijk.

Informatie- voorziening en zichtbaarheid

Introductie

Het eerste centrale thema dat uit de interviews naar voren komt is de behoefte onder inwoners aan zichtbaarheid en verdere informatie over woningverduurzaming.

In het kort

Volgens de geïnterviewden is de informatie over woningverduurzaming beschikbaar, maar mag het actiever naar de inwoner toegebracht worden. Daarnaast hebben ze behoefte aan duidelijkheid over de plannen en richting waarin de overheid naartoe beweegt.

Uit onze interviews blijkt dat meerdere geïnterviewden aangeven dat informatie over het verduurzamen van de woning over het algemeen beschikbaar en ook is te vinden is. Wel geven de geïnterviewden aan dat er soms 'een hele studie' gemaakt moet worden om alle nodige informatie te verzamelen en op een rijtje te krijgen.

'Het is heel complex om een juiste keuze te maken en dan ben ik er nog mee bezig vanuit achtergrond of interesse, maar dan nog is het ook voor mij nog best moeilijk.'

Verder wordt door de geïnterviewden aangegeven dat de overheid zichtbaarder kan zijn en meer kan communiceren over de stand van zaken en welke maatregelen wel of niet effectief blijken te zijn. Duidelijkheid over de plannen en de richting waarin de overheid naartoe beweegt zou verhelderend werken volgens respondenten. Daarnaast noemen ze vaak dat de overheid wat actiever naar de burger toe mag komen.

Een respondent noemt bij dit onderwerp:

'Veel mensen lezen mailtjes niet, die lezen alleen de kop en gooien het dan weg. Het zou helpen om bijvoorbeeld studenten naar wijken toe te sturen die de mogelijkheden komen bespreken. Neem een actieve rol in, kijk mensen in de ogen. Dat helpt en zo kunnen mensen direct hun vragen stellen.'

'Ik denk dat het goed is als ze duidelijkheid geven voor inwoners, wat gaat er gebeuren en welke kant gaat het op. Ook echt op gemeenteniveau.'

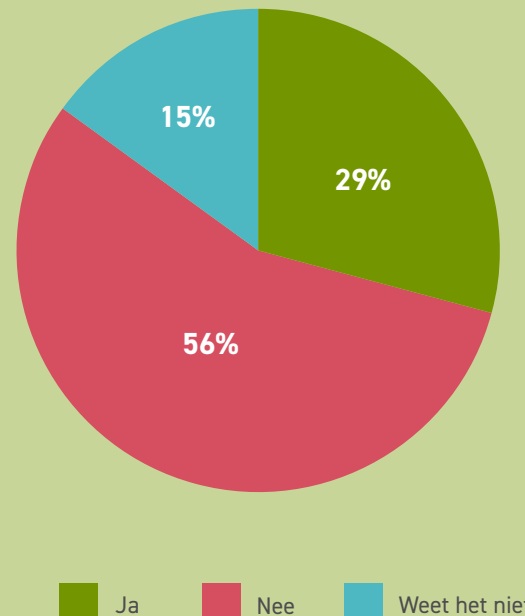
Dit zegt Panel Zeeland

We legden de behoefte aan informatie ook aan Panel Zeeland voor. Ongeveer de helft van de panelleden geeft aan geen informatiebehoefte te hebben. De panelleden die hier wel behoefte aan hebben, 29 procent, geven aan dat informatie rond met name isolatiemogelijkheden, zonnepanelen en warmtepompen gewenst is.

Hebben panelleden meer behoefte aan informatie over (verdere) verduurzamen van de eigen woning? De thema's waar men informatie over wenst staan in de themawolk (hoe groter de letters des te vaker is het thema genoemd).

Tip⁵

Kom actief naar de inwoner toe en voorzie hen van informatie. Dit zal vooral werken bij de 'onwetende woningbezitter', zij lijken namelijk minder actief als het gaat om zelf opzoeken van informatie over woningverduurzaming.

⁵ Omdat we in deelstudie 2 kijken naar hetgeen de overheid – volgens de inwoners – kan doen om de woningverduurzaming te bespoedigen, zijn de tips gebaseerd op de antwoorden van de geïnterviewden en daarmee met name gericht aan beleidsmakers.

Sociale energie en omgeving

Introductie

De invloed van de sociale omgeving van inwoners is het tweede centrale thema dat naar voren komt in de interviews. Binnen dit thema geven de geïnterviewden een aantal suggesties om meer in te spelen op de sociale energie.

In het kort

De invloed van de omgeving op het thema woningverduurzaming is groot volgens de geïnterviewden. Naast de rol die zij zelf voor (mede)burgers zien om elkaar te enthousiasmeren, zijn ze ook van mening dat de overheid hierop kan inspelen door bijvoorbeeld de dialoog aan te gaan met inwoners.

Volgens de geïnterviewden heeft de mate waarin het thema duurzaamheid leeft onder buurtbewoners en mensen in hun directe sociale omgeving invloed op hun eigen gedrag.

‘Als mensen in mijn omgeving duurzame keuzes maken, dan doe ik dat ook. Daar zou de gemeente misschien meer mee kunnen doen. Ik zou niet weten wat hoor, maar dat zou me wel ten goede beïnvloeden.’

Het meer inspelen op de sociale omgeving als gemeente wordt een aantal keer genoemd als oplossingsrichting. Concrete ideeën over hoe een gemeente dat kan doen blijven echter uit. Een aantal suggesties wordt wel gegeven:

‘Meer dialoog op touw zetten, meer in gesprek gaan, open avonden, middagen. Je moet mensen betrokken daarbij krijgen.’

‘Verken mogelijkheden van bijvoorbeeld een buurtapp.’

Hier ligt volgens de geïnterviewden ook een taak voor burgers zelf; elkaar enthousiasmeren. Mensen zijn niet snel geneigd actie te ondernemen als het niet speelt onder buurtbewoners: ‘Ik heb er nog niemand over gehoord.’ Ook wordt een wijkaanpak aangehaald.

‘Iedereen kijkt naar elkaar, dus investeer in de sociale energie.’

Tip

Speel in op de sociale omgeving en enthousiasmeer zodoende inwoners: begin waar de energie zit. Deze energie zal voornamelijk te vinden zijn bij de ‘voorlopers’ en de ‘bereidwillige volgers’.

Wet- en regelgeving alsook het goede voorbeeld geven

Introductie

Het derde centrale thema dat aangesneden wordt door de geïnterviewden gaat over wet- en regelgeving en de behoefte aan een goed voorbeeld.

In het kort

In de interviews wordt aangegeven dat het belangrijk is dat de overheid het goede voorbeeld geeft wat betreft het verduurzamen van gebouwen; dit motiveert de inwoner om zelf ook stappen te nemen. Ook komt naar voren dat wet- en regelgeving sommige technische innovaties van inwoners niet ondersteunen.

Een aantal geïnterviewden geeft aan dat er meer gelet kan worden op de wet- en regelgeving voor winkels en (semi-)overheidsgebouwen. Zij halen bijvoorbeeld aan dat overheidsgebouwen vaak niet goed geïsoleerd zijn, vragen zich af waarom er op het gemeentehuis zelf nog geen zonnepanelen liggen en waarom het licht in overheidsgebouwen in het weekend brandt. Ze zijn benieuwd hoe duurzaam de overheid zelf eigenlijk is en zouden dit wel graag willen weten.

‘In veel overheidsgebouwen mag bijvoorbeeld geen dubbel glas. Als ze zo begaan zijn met het milieu moeten ze zelf het goede voorbeeld geven.’

Een andere respondent haalt hetzelfde onderwerp aan, maar dan met een positief voorbeeld. Hij geeft als voorbeeld de Oostkerk in Middelburg, een rijksmonument, dat in de afgelopen jaren verduurzaamd is. Hij noemt dit als een goed voorbeeld vanuit de overheid, dat inwoners motiveert om ook aan de slag te gaan met het verduurzamen van zijn of haar woning.

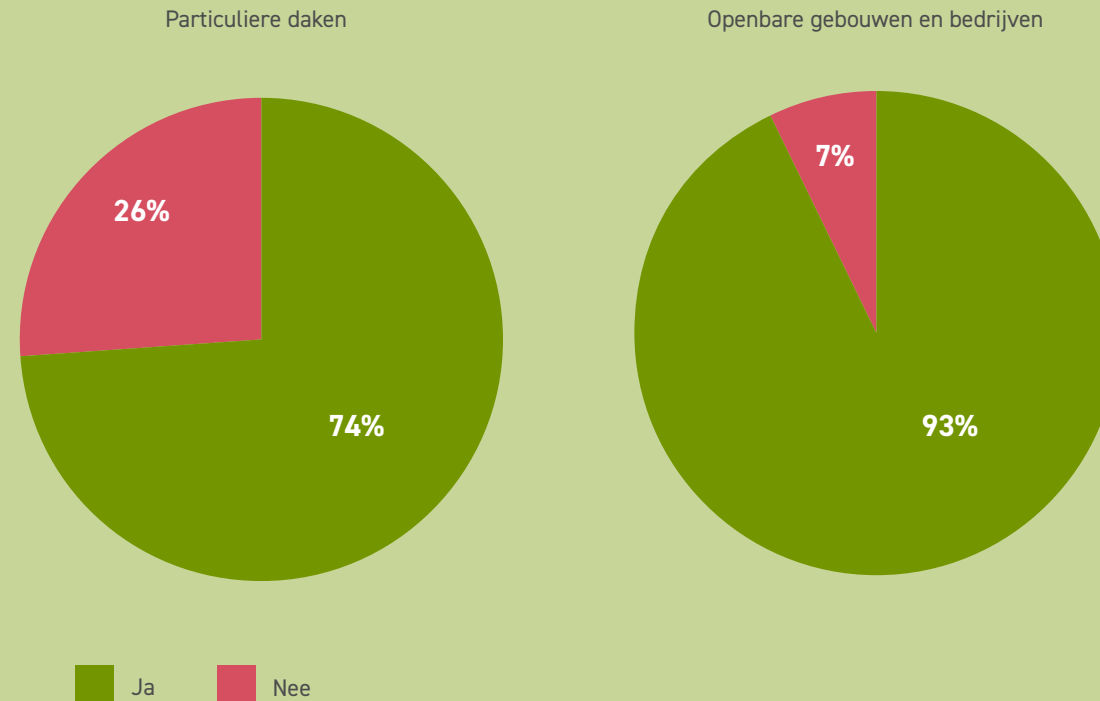
Daarnaast noemen enkele geïnterviewden - die zelf bezig zijn met technische, innovatieve oplossingen - dat zij tegen de wet- en regelgeving aanlopen. Er zijn vaak regels die zij als beperkend ervaren. Daarnaast is het soms onduidelijk of zij sommige ideeën wel of niet mogen uitvoeren.

‘Ik wil een klein windmolentje in mijn tuin om in de winter energie op te wekken, maar ik krijg geen reactie van de gemeente of dit mag.’

Dit zegt Panel Zeeland

Een aantal geïnterviewden geeft aan dat ze benieuwd zijn waarom er bijvoorbeeld op het gemeentehuis nog geen zonnepanelen liggen. Aan het Panel Zeeland is de vraag gesteld waar zonnepanelen volgens hen het beste geplaatst kunnen worden. Op deze vraag antwoordt 93 procent van de panelleden dat zonnepanelen het beste geplaatst kunnen worden op openbare gebouwen of bedrijven; dat is hoger dan het aandeel panelleden dat aangeeft dat zonnepanelen op particulieren daken geplaatst moeten worden.

Waar vindt u dat zonnepanelen het beste geplaatst kunnen worden?

Tip

Geef het goede voorbeeld. Besteed bijvoorbeeld aandacht aan de stappen die de overheid zelf neemt wat betreft verduurzaming van gebouwen.

Subsidies en financiering

Introductie

Geld is een veel voorkomend thema in de interviews. De geïnterviewden geven aan dat de investering hen kan afschrikken om duurzame maatregelen te nemen. Als oplossingsrichting wordt om die reden regelmatig subsidies of andersoortige financiering genoemd.

In het kort

In de interviews noemen geïnterviewden dat subsidies voor hen de drempel kan verkleinen om te investeren in duurzame maatregelen voor de woning. Subsidies kunnen ook ontmoedigend werken als het voor inwoners lastig is om ze aan te vragen als de regels die eraan verbonden zijn niet duidelijk en/of te complex zijn.

De reden die door de geïnterviewden het meest genoemd wordt om niet aan de slag te gaan met het verduurzamen van de woning is financieel van aard. Vaak gaat het over grote geldbedragen om een woning te voorzien van zonnepanelen of isolatie en dat houdt ze tegen. Daarnaast vragen enkele geïnterviewden zich af of ze de investering wel terugverdienen, dit speelt vooral voor oudere inwoners. Veel geïnterviewden geven aan dat het verschil zou kunnen maken als de overheid hen financieel tegemoet zou komen in de vorm van subsidies. Dit kan voor sommige inwoners net het zetje zijn wat ze nodig hebben om een investering te doen.

‘In het kader van de huidige energieprijzen geeft de overheid nu compensatie voor het afnemen van gas. Terwijl ze beter met subsidies kunnen stimuleren dat mensen duurzame energievormen afnemen.’

Daarnaast wordt aangegeven dat de vorm van subsidies belemmerend kan werken, namelijk in het geval waarbij het verstrekken en de hoogte van de subsidie wordt

berekend aan de hand van aantal vierkante meter isolatie of zonnepanelen of aan het aantal maatregelen. Dit kan ontmoedigend werken. Ook subsidies waarbij het ‘wie eerst komt eerst maalt’ principe geldt, is volgens een respondent niet bevorderlijk.

Ook financiering wordt als oplossingsrichting genoemd. Een respondent zegt hierover:

‘Mensen gaan niet snel naar een bank om een lening aan te vragen voor een duurzame investering aan de woning. Als gemeente zou je drempels verlagen door zelf leningen uit te geven voor het verduurzamen van de woning.’

Tip

Kom inwoners tegemoet in de vorm van subsidies en financiering. Dit zal het grootste effect hebben bij de ‘achterblijvers’, omdat zij doorgaans wat minder (financieel) te besteden hebben en het meest gemotiveerd moeten worden voor woningverduurzaming.

Oplossingen voor uitzonderingen

Introductie

Oplossingen voor uitzonderingen is het laatste onderwerp wat meermaals naar voren kwam in de interviews. Geïnterviewden geven aan dat de 'standaard' duurzaamheidsmaatregelen voor hen niet van toepassing zijn.

In het kort

Geïnterviewden die in een huurhuis, waterwoning of monument wonen geven aan dat enkele of meerdere opties om hun woning te verduurzamen voor hen niet gelden of mogelijk zijn. Zij geven aan dat het fijn zou zijn als de overheid hen ondersteunt en meedenkt in oplossingsrichtingen om hun woning te verduurzamen.

Enkele geïnterviewden geven aan dat zij een waterwoning hebben, wat betekent dat het huis een langere tijd (deels) onderwater heeft gestaan tijdens de overstroming van 1953. Zij geven voornamelijk aan dat het plaatsen van spouwmuurisolatie niet mogelijk is, maar dat ze daar door de overheid niet over op de hoogte gesteld zijn. Geïnterviewde waterwoningbezitters geven aan zij graag op de hoogte gesteld willen worden over oplossingen of alternatieve technieken passend bij hun situatie.

Enkele monumentenbezitters geven aan tegen vergelijkbare situaties aan te lopen. Ze krijgen regelmatig te horen dat zij bepaalde duurzame aanpassingen niet mogen uitvoeren aan hun woning door de wetgeving. Mensen in het bezit van een monumentenpand geven als oplossingsrichting aan dat er een actief beleid kan komen voor monumenten.

'Wees actief in je rol als overheid, kom mensen tegemoet. Dat er een deskundige bij de gemeente zit die niet alles veroordeelt en die zegt: zo kan het wel.'

Geïnterviewden met een huurwoning verkeren in een andere situatie dan respondenten met een koopwoning. Zij zijn zelf vaak niet in de positie om duurzame maatregelen te nemen in hun woning. Alle geïnterviewden die huren zijn van mening dat hun huurbaas of woningcorporatie meer bezig zou moeten zijn met het verduurzamen van de woningen. Enkele huurders geven aan dat ze het gesprek met de huurbaas of woningcorporatie zijn aangegaan over het verduurzamen van de woning, maar dat daar geen positieve reactie op volgde. Huurders zien een taak voor de overheid om hierbij in te grijpen, zodat ook huurhuizen duurzamer worden.

Tip

Bied actief maatwerk aan voor mensen met bijvoorbeeld een huurwoning, waterwoning of monument. De grootste winst valt op dit vlak te behalen bij de 'afhankelijke woningbezitter'. Voor deze groep zijn de mogelijkheden om hun woning te verduurzamen vaak beperkt of niet mogelijk.

CONCLUSIE

De belangrijkste bevindingen
op een rij

Motivatie, capaciteit en gelegenheid

Introductie

Dit onderzoek geeft inzicht in de groepen inwoners binnen Zeeland als het gaat om woningverduurzaming en de behoefte die er onder inwoners is als het hierover gaat. We hebben gegevens van ruim 9000 inwoners met een koopwoning gebruikt (deelstudie 1) en 30 inwoners geïnterviewd (deelstudie 2).

In het kort

Om woningverduurzaming (verder) te stimuleren dient aandacht te zijn voor de motivatie, capaciteit en gelegenheid onder inwoners om de eigen (koop) woning aan te passen. Op deze drie terreinen biedt dit onderzoek aanknopingspunten voor verdere inzet.

Motivatie (willen mensen het?)

- Er is een relatief grote groep inwoners bereid om vergaande maatregelen te treffen voor verduurzaming van de woning. Het gaat om de, door ons gedefinieerde, 'voorlopers', 'bereidwillige volgers' en – zij het in mindere mate – 'onwetende woningbezitters'. Deze drie groepen omvatten samen ruim 40 procent van de inwoners in Zeeland met een koopwoning.
- Een bijna even grote groep is minder bereidwillig om de eigen woning aan te passen. Het gaat om de 'terughoudenden' en de 'achterblijvers'. Deze groepen hebben vooralsnog beperkte maatregelen getroffen en/of zijn minder gemotiveerd om de woning te verduurzamen.
- De zes te onderscheiden groepen wonen verspreid in Zeeland en we zien binnen de Zeeuwse wijken een grote diversiteit aan inwoners met verschillende snelheden van woningverduurzaming.

Capaciteit (kunnen mensen het?)

- De 'onwetende woningbezitter' (9 procent van de inwoners met een koopwoning in Zeeland) wil wel verduurzamen, maar is niet bekend met alle maatregelen.
- Er lijkt met name behoefte te zijn aan meer informatie over mogelijkheden tot het nemen van isolatiemaatregelen, plaatsen van zonnepanelen en plaatsen van een warmtepomp. Deze behoefte aan informatie komt ook naar voren uit de interviews die wij hebben gehouden.
- Gemiddeld genomen hebben de 'achterblijvers' (16 procent van de inwoners) minder (financiële) hulpbronnen. Uit onze interviews blijkt dat er behoefte is aan meer kennisdeling over subsidies en financieringsmogelijkheden. Deze kennis kan met name belangrijk zijn voor deze 'achterblijvers'.

Gelegenheid (werkt de fysieke en sociale omgeving mee?)

- Niet alle inwoners zijn in de gelegenheid om hun (koop)woning te verduurzamen, omdat ze bijvoorbeeld afhankelijk zijn van een Vereniging van Eigenaren of zij een woning hebben die zich lastiger laat verduurzamen, zoals een monument of 'waterwoning'.
- De groepen die minder gelegenheid hebben om te verduurzamen zijn mogelijk geholpen met oplossingen die gericht zijn op deze uitzonderingen, zoals alternatieve isolatiemogelijkheden bij 'waterwoningen' of een alternatief voor zonnepanelen bij een monumentaal pand. De behoefte aan oplossingen voor uitzonderingen komt ook als thema naar voren bij de interviews die wij hebben gehouden.
- De sociale omgeving kan mensen ook een 'extra zetje' in de rug geven. Zo kunnen buurtgenoten elkaar helpen en informeren over mogelijke duurzaamheidsmaatregelen. Een (niet-verplichte) samenwerking lijkt met name vruchtbaar te zijn tussen groepen die niet erg van elkaar verschillen in leefwijze en ervaring. Daarom kunnen bijvoorbeeld voorlopers advies geven aan bereidwillige volgers en onwetende woningbezitters, omdat zij zelf al (veel) maatregelen hebben getroffen en daarom weten hoe te verduurzamen, wat geholpen heeft en wat mogelijke knelpunten zijn.
- De wet- en regelgeving is niet voor alle inwoners duidelijk, zo blijkt uit onze interviews. Er is dus niet alleen behoefte aan informatie over duurzaamheidsmaatregelen, maar ook aan informatie over hetgeen wel en niet mag aan (technische) oplossingen.

Bronnen

HZ KCZS. (2022). *Leven in Zeeland 2021*. HZ – Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving. Geraadpleegd op <https://publicaties.kczs.nl/leven-zeeland-2021>

Poiesz, T. (1999). *Gedragmanagement, waarom mensen zich (niet) gedragen*. Wormer: Uitgeverij Inmerce

ZEA. (2023). *Parijs op z'n Zeeuws*. Zeeuwse Energie Akkoord. Geraadpleegd op <https://www.zeeuwsenergieakkoord.nl/>

Colofon

**Zeeuwse inwoners en het verduurzamen
van de eigen woning**

Auteurs

Ruben De Cuyper, Emma Duvekot
en Siri Pisters

Met dank aan

Alle geïnterviewden

Klankbordgroep

Ilse Pama en Odette Heijnen (partners Zeeuws
Energieakkoord)

Grafische vormgeving

Janca Huysmans | graphicjam.nl

Beelden

AV-dienst HZ University of Applied Sciences

Uitgave

HZ Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving

Dit onderzoek is gefinancierd door
Provincie Zeeland

Publicaties.kczs.nl

April 2023

